

GRAFIKOVANJE PRIORITETA ISTRAŽIVANJA NASILNOG EKSTREMIZMA NA ZAPADNOM BALKANU | 2019

BRZE ČINJENICE

- Usred rastuće pretnje nasilnog ekstremizma širom sveta, Zapadni Balkan se suočava sa znatnim izazovima u pogledu socijalne kohezije i stabilnosti.
- Potrebno je veće razumevanje krajnje desničarskih i etnonacionalističkih grupa, njihove povezanosti sa prethodnim sukobima i socijalnom dinamikom, njihovog uticaja na lokalnu dinamiku, kao i njihove veze sa regionalnim i međunarodnim akterima.
- Uz povećan fokus na nasilnu ekstremističku dinamiku na individualnom nivou, korupcija može biti neočekivan i neistražen faktor koji doprinosi nasilnom ekstremizmu i široj državnoj i socijalnoj nesigurnosti.
- Kreatori politike i praktičari na Zapadnom Balkanu žele da bolje razumeju na koji način nasilne ekstremističke grupe privlače mlade ljude.
- Dublje razumevanje ekosistema društvenog i političkog kapitala u zajednicama, koji povećava njihovu otpornost ili podložnost nasilnom ekstremizmu, od vitalnog je značaja za kreatora politike i praktičare koji rade na prevenciji na nivou zajednice.
- Potrebno je više istraživanja o zemljama Zapadnog Balkana koje su izvršile repatrijaciju ili procesuirale građane koji su se vratili iz nasilnih ekstremističkih sukoba u inostranstvu kako bi se bolje razumela efikasnost njihovih odgovora i dobile informacije za buduće zajedničke napore za repatrijaciju i reintegraciju.

Kontekst

Usred rastuće pretnje nasilnog ekstremizma širom sveta, Zapadni Balkan se suočava sa znatnim izazovima u pogledu socijalne kohezije i stabilnosti. Kao i u drugim zemljama, narativi o verskoj, krajnje desničarskoj i nacionalističkoj borbenosti odjekuju kod ranjive populacije mladih u zemljama Zapadnog Balkana, u kojima je istorija etničkih, verskih i građanskih sukoba stvorila okruženje povoljno za regrutaciju terorista, u zemlji i u inostranstvu. Pojedinci koji su otišli da se bore zajedno sa nasilnim ekstremističkim organizacijama u inostranstvu vraćaju se u svoje matične zemlje nakon teritorijalnih gubitaka ekstremističkih grupa u Siriji i Iraku. Istovremeno, etnonacionalistički ekstremizam nastavlja da dobija na snazi i da se širi u regionu.¹

Iako je nekim od ovih tema posvećeno više pažnje u aktuelnoj literaturi,² ostale su i dalje nedovoljno istražene. Za postojeće teme istraživanja takođe je potrebno više terenskih istraživanja i dublje konceptualno utemeljenje. Nastale praznine u našem kolektivnom razumevanju ukazuju na potrebu za daljim istraživanjima o razvoju društvene dinamike i dinamike nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu. Stroža i utemeljena istraživanja, u tom smislu, mogu pomoći u informisanju i poboljšanju napora za sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma u regionu.

Organizacija RESOLVE Network je 2019. godine sazvala lokalne i međunarodne stručnjake kako bi razgovarali o prazninama u istraživanju i razvili preliminarnu listu prioriteta istraživanja za sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu.³ Teme identifikovane u nastavku odražavaju njihovu kolektivnu stručnost, dubinsko razumevanje i posvećenost kontinuiranoj analizi trendova i dinamike nasilnog ekstremizma u regionu.

Krajnje desničarske ekstremističke grupe na Zapadnom Balkanu

Kako se krajnje desničarska ekstremistička dinamika i etnonacionalistička dinamika odvijaju na Zapadnom Balkanu i kako su povezane sa međunarodnim mrežama?

Kao odgovor na posvećivanje sve više političke i programske pažnje pojedincima sa Zapadnog Balkana koji su otišli u Irak i Siriju, literatura o radikalizaciji i nasilnom ekstremizmu u regionu pretežno je fokusirana na islamsku radikalizaciju i nasilni ekstremizam.⁴ Iako su objavljena neka

1 Leonie Vrugtman, „Budući izazovi nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu (Future Challenges of Violent Extremism in the Western Balkans)“, *Institut za demokratiju i posredovanje*, 2019, <https://idmalbania.org/future-challenges-of-violent-extremism-in-the-western-balkans-february-2019/>

2 Shpend Kursani, „Forum za istraživanje ekstremizma. Pregled literature 2017–2018: nasilni ekstremizam na Zapadnom Balkanu (Extremism Research Forum. Literature Review 2017-2018: Violent Extremism in the Western Balkans)“, *Britanski savet*, februar 2019, https://www.britishcouncil.al/sites/default/files/20fnl20kursani_literature20review20ii20-20erf.pdf.

3 Prvi od dva saziva bio je zajedno sa Forumom MNE i Kosovskim centrom za studije bezbednosti (Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë (KCSS)) u Podgorici, Crna Gora, u aprilu 2019. godine. Drugo zasedanje održano je tokom Foruma o otpornosti Zapadnog Balkana koji je organizovao International Republican Institute u Sofiji, Bugarska, u decembru 2019. godine. Dve grupe učesnika obuhvatale su istraživače, politikologe i praktičare iz Albanije, Bosne, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije. Dodatni učesnici iz Bugarske učestvovali su u diskusijama tokom Sofijskog foruma.

4 Shpend Kursani, „Forum za istraživanje ekstremizma (Extremism Research Forum)“.

istraživanja i analize o drugim vrstama ekstremizma prisutnih u regionu,⁵ još uvek postoji znatna praznina u razumevanju dinamike krajnje desničarskog ekstremizma i etnonacionalizma. Učesnici radne grupe razgovarali su o potrebi većeg razumevanja krajnje desničarskih i etnonacionalističkih grupa; njihovoj povezanosti sa prethodnim sukobima i socijalnom dinamikom, naročito tokom 1990-ih; njihovom uticaju na lokalnu dinamiku, demokratske institucije i politiku; i o njihovim vezama sa regionalnim i međunarodnim akterima. Sledeća pitanja su se pojavila kao ključne oblasti za dalja razmatranja u istraživanju, u cilju informisanja politike i prakse:

- Kakve su trenutne prilike u pogledu krajnje desničarskih i etnonacionalističkih grupa na Zapadnom Balkanu? U kojoj meri su ove grupe međusobno povezane i u kojoj meri su uticajne u društvima Zapadnog Balkana?
- Koje diskurse i narative krajnje desničarske ekstremističke grupe koriste na Zapadnom Balkanu?
 - U kojoj meri se nasleđe sukoba u regionu hrani krajnje desničarskim narativima i podgreva ksenofobiju?
 - U kojoj meri su krajnje desničarski narativi u regionu koristili međunarodnu dinamiku, uključujući imigraciju sa Bliskog Istoka, iz Afrike i iz drugih mesta, kao i procese i rasprave o pristupanju Evropskoj uniji, i na koji način?
- Kako druge vrste ekstremističkih grupa i narativi odgovaraju na krajnje desničarske ekstremističke grupe i diskurs i obrnuto?
- Kako krajnje desničarske ekstremističke grupe na Zapadnom Balkanu međusobno komuniciraju?
- Kako su krajnje desničarski narativi i grupe uticali na stavove i poverenje u demokratske vrednosti?
- Da li su krajnje desničarske ekstremističke grupe na Zapadnom Balkanu povezane sa postojećim strukturama moći ili političkim strankama?
- Kako krajnje desničarska ekstremistička ideologija utiče na zvanične državne politike?
- Kako su vlade reagovala na krajnje desničarski ekstremizam u regionu? Kako je to uticalo na njegovo širenje ili nastavak?
- Kako strane sile utiču na krajnje desničarske ekstremističke grupe na Zapadnom Balkanu?

5 Luke Kelly, „Pregled istraživanja krajnje desničarskog ekstremizma na Zapadnom Balkanu (Overview of research on far right extremism in the Western Balkans)“, *K4D Izveštaj službe za pomoć*, 2019, Brajton, UK: Institut za razvojne studije, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5d309f7aed915d2fe9ea6aec/620_Western_Balkans_far_Right.pdf. Primeri literature o drugim vrstama ekstremizma prisutnim u regionu uključuju: Marina Lažetić, „Migraciona kriza i krajnje desničarske mreže u Evropi: studija slučaja iz Srbije (‘Migration Crisis’ and the Far Right Networks in Europe: A Case Study of Serbia)“, *Časopis za regionalnu bezbednost (Journal of Regional Security)* 13, 2018, <https://doi.org/10.5937/jrs13-19429>; Marija Đorić, *Desničarski ekstremizam: međunarodni aspekti desničarskog ekstremizma (Right Wing Extremism: International Aspects of Right Wing Extremism)* (Beograd: Udruženje Nauka i društvo Srbije, 2014); Valery Perry, *Ekstremizam i nasilni ekstremizam u Srbiji: manifestacije istorijskog izazova 21. veka (Extremism and Violent Extremism in Serbia: 21st Century Manifestations of Historical Challenge)*, (Ibidem, 2019); Marija Đorić, *Huliganizam: ekstremizam, nasilje i sport (Hooliganism: Extremism, Violence and Sports)* (Srbija: Društvo za nauku, 2012); Aleksandar R. Ivanović, „Tradicionalni oblici radikalizma i nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu kao glavni izazov stabilnosti (Traditional Forms of Radicalism and Violent Extremism in the Western Balkans as the Main Challenge to Stability)“, *Securitologia* 1, 2018, https://www.academia.edu/38249643/Traditional_Forms_of_Radicalism_and_Violent_Extremism_in_the_Western_Balkans_as_the_Main_Challenge_to_Stability

Regrutovanje mladih

Da li su mladi ranjiva populacija kada je reč o regrutovanju nasilnih ekstremista na Zapadnom Balkanu?

Kreatori politike i praktičari na Zapadnom Balkanu žele da bolje razumeju na koji način nasilne ekstremističke grupe privlače mlade ljude. Angažovanje mladih je kamen temeljac mnogih projekata u regionu fokusiranih na prevenciju koji imaju za cilj osnaživanje mladih, odnosno podizanje svesti među mladima o znacima radikalizacije.⁶ U postojećim istraživanjima o ovoj temi ispituju se radikalizacija i regrutovanje mladih sa Zapadnog Balkana, po zemljama. Međutim, detaljnija shvatanja mladih kao složene demografske kategorije i načina na koji nasilne ekstremističke grupe nastoje da eksploatišu ili angažuju različite populacije mladih neophodna su u cilju dobijanja informacija za izradu i sprovođenje efikasnog programa prevencije. Holistička analiza kroz objektivnopolova koja obuhvata analizu muškosti i ženstvenosti, kao i podatke raščlanjene po polu i starosti, biće važna za razumevanje nijansi regrutovanja mladih širom regiona.

Učesnici su predložili sprovođenje osnovnih istraživanja kako bi se steklo sveobuhvatno razumevanje mladih i radikalizacije u zemljama Zapadnog Balkana. Sledeća pitanja su se pojavila kao ključne oblasti za dalja istraživanja u cilju informisane politike i prakse:

- Kako različite vrste nasilnih ekstremističkih grupa privlače, radikalizuju, regrutuju i mobilišu mlade na Zapadnom Balkanu? Da li se ovo razlikuje u zavisnosti od zemlje?
 - Koja je ciljna publika tih grupa među populacijom mladih?
 - Koje narative, koji odjekuju među mladima, one koriste?
 - Koje metode ili alate koriste za ciljanje mladih?
- Kakav je demografski sastav mladih (pol, starost itd.) koji se pridružuju različitim vrstama nasilnih ekstremističkih grupa?
- Koja je uloga pola u regrutovanju, radikalizaciji i mobilizaciji mladih?
- U kojoj meri dostupnost i vrsta obrazovanja, zaposlenja i mogućnosti za rast socijalne mobilnosti u regionu čine mlade u regionu ranjivijim ili manje ranjivim za regrutovanje?
- U kojoj meri nasleđe etničkog sukoba u regionu utiče na mlade danas? Da li etnonacionalistički i viktimizacijski narativi iz ranijih sukoba još uvek odjekuju među mladima u zemljama Zapadnog Balkana?
- U kojoj meri emigracija mladih i „odliv mozgova“ (emigracija talentovanih i obrazovanih pojedinaca u druge zemlje u potrazi za boljim mogućnostima za zapošljavanje i boljim uslovima života) utiču na socijalnu i nasilnu ekstremističku dinamiku na Balkanu?
- Kako mladi razumeju i gledaju na nasilne ekstremističke grupe i narative u regionu?

⁶ Eric Rosand, „Organizacije civilnog društva u prevenciji i suzbijanju nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu – Izveštaj o mapiranju (Civil Society Organizations in Preventing and Countering Violent Extremism in the Western Balkans—Mapping Report)“, *Forum MNE*, decembar 2018, https://organizingagainstve.org/wp-content/uploads/2019/02/regional_report.pdf.

Zarobljavanje države, korupcija i radikalizacija

Kakav odnos korupcija i radikalizacija imaju sa nasilnim ekstremizmom?

Uz povećan fokus na nasilnu ekstremističku dinamiku na individualnom nivou, korupcija može biti neočekivan i neistražen faktor koji doprinosi nasilnom ekstremizmu i široj državnoj i socijalnoj nesigurnosti. Neke teorije istražuju korupciju kao pretnju sigurnosti i globalnoj stabilnosti, pokazujući kako vladina korupcija i kleptokratija mogu dovesti oštećeno stanovništvo do krajnjih granica.⁷ Učesnici su istakli važnost sagledavanja zarobljavanja države – korupcije koja uključuje partnerstvo između političkih aktera i pojedinaca iz poslovnog sektora, koji koriste političke procese da bi manipulirali raspodelom državnih resursa i medijima kako bi unapredili sopstvene agende – u cilju boljeg razumevanja trenutnih dinamika u vezi sa nasiljem i nestabilnošću na Zapadnom Balkanu.

Učesnici su prepoznali da zarobljavanje države neizbežno dovodi do negodovanja i ranjivosti. Na postkonfliktnom Zapadnom Balkanu, gde su pristupi politici i sudstvu zasnovani na pravima i dalje slabi a raspodela resursa se uglavnom smatra političkom, učesnici su teoretizovali da prakse zarobljavanja države mogu imati veliki uticaj na dinamiku i trendove radikalizacije. Veza između zarobljavanja države i radikalizacije u regionu, međutim, ostaje neistražena. To je i dalje naročito zabrinjavajuće s obzirom na nove diskusije u regionu koje sugerišu potencijalne veze između političkih elita i ekstremističkih aktera.

Učesnici su predložili da se sprovedu unakrsna uporedna istraživanja studije slučaja kako bi se dodatno ispitali obim zarobljavanja države i njegove veze sa nasilnim ekstremizmom u regionu, a u cilju popunjavanja ove praznine u istraživanju. Sledeća pitanja su se pojavila kao ključne oblasti za dalja istraživanja u cilju informisane politike i prakse:

- Kakav je odnos između korupcije i radikalizacije i nasilnog ekstremizma u zemljama Zapadnog Balkana?
- Kako je korupcija uticala na percepciju građana o državnoj upravi i sposobnosti države da upravlja i pruža usluge? Da li je to uticalo na stavove ili ispoljavanje alternativnih oblika upravljanja?
- Kakav je uticaj slomljenog i politizovanog sektora pravde na održavanje osećaja nezadovoljstva?
- Kakav je odnos između političkih elita, verskih institucija i nasilnih ekstremističkih grupa na Zapadnom Balkanu?
 - Kako se ti odnosi ispoljavaju (npr. sistemi patronata, bezbednost i policijski aranžmani itd.)?
 - Kako se te veze podstiču, podržavaju i neguju?
- Kako uočene veze između političkih i ekstremističkih aktera i narativa utiču na status quo i prakse etničkog, rasnog i/ili verskog udruživanja u društvima Zapadnog Balkana?

⁷ Sarah Chayes, *Državni lopovi: zbog čega korupcija ugrožava globalnu sigurnost (Thieves of State: Why Corruption Threatens Global Security)* (Njujork: Norton, 2015)

- Kakav je odnos između korupcije i radikalizacije i nasilnog ekstremizma? Kako korupcija doprinosi radikalizaciji i kako političari koriste radikalizaciju kako bi opravdali korupciju?
- Kako političari koriste radikalizaciju u opravdavanju svojih aktivnosti? Da li to utiče na selektivnu raspodelu resursa i pristup upravljačkim strukturama u društvima Zapadnog Balkana ili se s njima poklapa?

Otpornost zajednice

Koji aspekti unutar zajednica Zapadnog Balkana ih čine otpornijim, manje otpornim ili podložnim pokretačima nasilnog ekstremizma?

Ekonomska i socijalna krhkost u postkonfliktnim zemljama Zapadnog Balkana, kao i u zemljama van regiona, dovele su do toga da države i zajednice budu ranjive na spoljne pokretače nestabilnosti i nesigurnosti.⁸ U postojećem istraživanju, iako ograničenom, ispituje se otpornost na nasilni ekstremizam na regionalnom i državnom nivou, uz praćenje veza između podrške etnonacionalističkom ili nasilnom ekstremizmu u Iraku/Siriji i različitih pokretača ranjivosti i otpornosti. Ovo istraživanje obuhvata analizu percepcije marginalizacije, čežnje za stabilnošću i delovanjem, urbanizacije, onlajn prisustva, osnaživanja žena, obrazovanja, bračnog statusa, zaposlenosti, verskog i etničkog identiteta i prošlih trauma od nasilnog ekstremizma.⁹ Uprkos ovom obilju postojećeg znanja, učesnici su primetili da je ostao jaz u razumevanju ove dinamike na hiperlokalnom nivou.

Učesnici radne grupe su sugerisali da je dublje razumevanje ekosistema društvenog i političkog kapitala u zajednicama, koji povećava njihovu otpornost ili podložnost nasilnom ekstremizmu, od vitalnog značaja za kreatore politike i praktičare koji rade na prevenciji na nivou zajednice. Učesnici su naglasili da se definicije „otporna“ i „ranjiva“ ne bi smele primenjivati za opisivanje zajednice kao celine jer zajednice mogu istovremeno pokazivati i ranjivost i otpornost.

Dalje su primetili da se onlajn nasilna ekstremistička propaganda previše proučava u regionu, a često zanemaruje ili previđa uloga onlajn komunikacije i aktivnosti u širenju nasilne ekstremističke propagande i narativa na nivou zajednice. Takođe su pozvali na dalja istraživanja o angažovanju verskih aktera u naporima za sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma, napominjući da, iako verski akteri mogu biti od pomoći u olakšavanju diskusija sa određenim stanovništvom u zajednici, na njih se ne gleda uvek sa istim legitimitetom i kredibilitetom (mladi, naročito). Učesnici su pozvali na dalja istraživanja kojima se ispituje uticaj porodice, obrazovanja i vanškolskih aktivnosti u jačanju otpornosti na nivou zajednice na nasilne ekstremističke aktere i retoriku. Drugi učesnici su naveli trendove emigracije kao one koji potencijalno obeležavaju ili utiču na nivo otpornosti zajednice ili ranjivosti na nasilni ekstremistički uticaj.

8 Sabina Lange, Zoran Nechev i Florian Trauner, „Otpornost na Zapadnom Balkanu (Resilience in the Western Balkans)“, *EU Institute for Security Studies*, 2017, https://www.ies.be/files/Report_36_Resilience%20in%20the%20Western%20Balkans_0.pdf.

9 Atlantska inicijativa, „Nalazi programa osnovnih istraživanja o suzbijanju nasilnog ekstremizma – Bosna i Hercegovina (Countering Violent Extremism Baseline Program Research Findings—Bosnia & Herzegovina)“, decembar 2018, <http://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/CVE-Baseline-Research-Findings-December-2018.pdf>.

Sledeća pitanja su se pojavila kao ključne oblasti za dalja istraživanja u cilju informisanja politike i prakse:

- Da li organizacije civilnog društva imaju na raspolaganju alate i resurse koji olakšavaju diskusiju, kao i svest o radikalizaciji, sa roditeljima, vaspitačima i drugim uticajnim članovima zajednice koji se bave mladima?
- Koje društvene strukture mogu sprečiti diskusiju o nasilnom ekstremizmu ili njegovom daljem razumevanju unutar različitih balkanskih zajednica? Kako ove socijalne strukture, u kombinaciji sa dugogodišnjim nasleđem nepoverenja i socijalnim podelama zasnovanim na identitetu, utiču na otpornost i ranjivost zajednice na lokalnom i regionalnom ili državnom nivou?
- Da li postoje veze (pozitivne ili negativne) između decentralizacije vlade i otpornosti zajednice na nasilni ekstremizam? Koji su kompromisi između napora centralizovane vlade za sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma i odgovora zajednice na nasilni ekstremizam?
- Kako programi za sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma mogu i kako bi trebalo da angažuju verske lidere u izgradnji otpornosti zajednice na nasilni ekstremizam?
- Hoće li građanski aktivizam oko pitanja koja se odnose na nasilni ekstremizam na nivou zajednice moći da ostane održiv, naročito u svetlu pitanja koja se tiču finansiranja i njegovog legitimiteta?
- U kojoj meri se programi za sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma bave osnovnim društvenim podelama? Da li postoji uloga za druge programe usmerene ka izgradnji mira i jačanju civilnog društva izvan sprečavanja i suzbijanja nasilnog ekstremizma?
- Kako međunarodno finansiranje utiče na prirodu i percepcije civilnog društva na Zapadnom Balkanu?

Trauma i psihosocijalne usluge

Koja je uloga prethodne traume u procesu radikalizacije i kako pružanje psiholoških usluga koje se bave postkonfliktnom traumom može pomoći u sprečavanju radikalizacije?

Učesnici su primetili sve veće interesovanje za istraživanje poklapanja traume i nasilnog ekstremizma. Neka istraživanja sugerišu da postoje moguće veze između radikalizacije i prethodne traume.¹⁰ Međutim, potrebno je više istraživanja kako bi se bolje razumela uloga traume, lične i kolektivne, u radikalizaciji, regrutovanju, razdvajanju i reintegraciji. Ovo je od posebne važnosti

10 Pete Simi, Bryan Bubolz, Hillary McNeel, Karyn Sporer i Steven Windisch, „Trauma kao preteča nasilnog ekstremizma: kako neideološki faktori mogu uticati na pridruživanje ekstremističkoj grupi (Trauma as a Precursor to Violent Extremism: How non-ideological factors can influence joining an extremist group)“, *START*, april 2015, https://www.start.umd.edu/pubs/START_CSTAB_TraumaAsPrecursortoViolentExtremism_April2015.pdf; Mreža za osveščivanje o radikalizaciji, „Pristup mentalnog zdravlja za razumevanje nasilnog ekstremizma A mental health approach to understanding violent extremism)“, RAC EX Post Paper, jun 2019, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_hsc_prac_mental_health_03062019_en.pdf.

na Zapadnom Balkanu, regionu koji je nedavno doživeo nasilne sukobe i ratove, odlazak državljana regiona da žive i bore se na teritorijama pod kontrolom terorističkih organizacija u Iraku i Siriji, kao i da se bore u Ukrajini, a koji je i omogućio povratak stotina ovih pojedinaca u region.

Učesnici su naglasili da širom Zapadnog Balkana i dalje postoje široko rasprostranjene, ali nerazrešene traume, stigma i nezadovoljstvo, proistekli iz istorije sukoba u regionu.¹¹ I dalje postoje široko rasprostranjene praznine u pružanju psihosocijalne pomoći za suočavanje sa traumama, prošlim i sadašnjim. Učesnici su primetili da su potrebna dalja istraživanja da bi se razumelo kako dugotrajno i sveprisutno mentalno zdravlje i traume povezane sa sukobima u postkonfliktnim društvima Zapadnog Balkana, a u odsustvu usluga, podrške i mehanizama za njihovo rešavanje, mogu dovesti do destruktivnog i nasilnog ponašanja, uključujući, ali ne ograničavajući se na nasilni ekstremizam. Dalja istraživanja o nivoima i uticaju trauma na Zapadnom Balkanu pomogla bi praktičarima da osmisle ciljanije i informisanije programe prevencije, intervencije i reintegracije u vezi sa traumama, koji se bave neophodnim psihološkim i socijalnim faktorima.¹² Učesnici su, međutim, primetili da i dalje postoji malo interesovanja, kako u regionu tako i među međunarodnim donatorima, za finansiranje psihosocijalnih programa i informisanih programa u vezi sa traumom, naročito izvan dvanaestomesečnog perioda rada donatora.

Sledeća pitanja su se pojavila kao ključne oblasti za dalja istraživanja u cilju informisanja politike i prakse:

- Koliki je stepen trauma u zajednicama Zapadnog Balkana i kako različiti nivoi trauma utiču na socijalnu koheziju i blagostanje na nivou porodice i zajednice?
- Kako traume iz prethodnih ratova, nasilja, preseljenja, migracija itd. utiče na nivo podložnosti nasilju i radikalizaciji na pojedinačnom nivou?
- Kako dostupnost i pružanje profesionalne podrške utiču na ranjivost i otpornost zajednica na nasilne ekstremističke narative i aktere?
- Koje su korisne psihosocijalne prakse i odredbe za podršku ranjivim pojedincima?
- Šta se može naučiti od drugih zemalja koje su iskusile slične vrste nasilnih socijalnih sukoba, na primer, Liban i Severna Irska, koje bi mogle dati informacije o iskustvima i programima vezanim za traumatološku i psihosocijalnu podršku na Zapadnom Balkanu?

11 Maya E. Lee, „Praksa i perspektive mentalnog zdravlja u balkanskim zemljama: narativni pregled (Practices and Perspectives on Mental Health in the Balkan Countries: A Narrative Review)“, *Časopis dodiplomskih istraživanja Univerziteta u Indijani*, 5 br. 1 (septembar 2019) <https://doi.org/10.14434/iujur.v5i1.26876>.

12 Valerie De Marinis i Eolene Boyd-MacMillan, „Pristup mentalnog zdravlja za razumevanje nasilnog ekstremizma A mental health approach to understanding violent extremism“, *RAN centar izvrsnosti*, 3. jun 2019, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_hsc_prac_mental_health_03062019_en.pdf.

Povratnici i reintegracija

Kako konkretan pojedinac, zajednica ili država utiču na efikasnost inicijativa za razdvajanje i pomirenje nasilnih ekstremista?

Pitanje stranih boraca je politički interes za Zapadni Balkan od 2012. godine. Više od 1000 državljana Zapadnog Balkana otišlo je u Irak i Siriju kako bi živeli i borili se na teritorijama pod kontrolom terorista. Javno je dostupno manje podataka o broju pojedinaca koji su otišli sa Zapadnog Balkana da bi se borili u Ukrajini.

Danas se zemlje Zapadnog Balkana još uvek bore sa tim kako treba postupati sa onima koji su se vratili ili žele da se vrate iz ovih zona sukoba. Neke zemlje u regionu tek treba da preduzmu konkretne korake ka reintegraciji ili prihvatanju povratka stranih boraca i njihovih porodica. U drugim zemljama sa sličnim iskustvima, rane i postojeće strukture za podršku reintegraciji i dalje su na milosti i nemilosti raspoloživosti finansiranja, resursa i dinamike u vezi sa nasilnim ekstremističkim sukobima u inostranstvu. Iako kreatori politike i praktičari imaju na raspolaganju nekoliko resursa koji pomažu u izradi i sprovođenju programa reintegracije i krivičnopravnih odgovora, učesnici su primetili da bi dalja istraživanja trebalo da budu usmerena na najbolje prakse za određeni kontekst pojedinca, zajednice i zemlje u regionu. Pored toga, učesnici su izrazili da je potrebno više istraživanja o zemljama Zapadnog Balkana koje su repatrirale ili procesuirale građane koji su se vratili iz nasilnih ekstremističkih sukoba u inostranstvu kako bi se bolje razumela efikasnost njihovih odgovora i dobile informacije o budućim naporima za repatrijaciju i reintegraciju. Ostali učesnici su izrazili da, od svih pitanja koja se odnose na nasilni ekstremizam, često visoko lokalizovana repatrijacija i reintegracija stranih boraca imaju najblaže posledice na većinu građana regiona.

Sledeća pitanja su se pojavila kao ključne oblasti za dalja istraživanja u cilju informisanja politike i prakse:

- Koje strategije razrešenja su trenutno u praksi? Da li su se pokazale kao efikasne?
- Koji su neophodni uslovi za podsticanje promena u ponašanju i/ili kognitivnom delovanju među radikalizovanom i nasilnom populacijom koja se vraća iz nasilnih ekstremističkih sukoba u inostranstvu?
- Šta znamo o deradikalizaciji?
- Koje su specifične dinamike, zakonski kodeksi i iskustva koja treba uzeti u obzir prilikom repatrijacije mladih povratnika?
- Koja posebna razmatranja treba uzeti u obzir u vezi sa povratnicima koji su procesuirani i lišeni slobode nakon povratka? Koje mere treba preduzeti da bi se ublažio potencijal radikalizacije ili dalje radikalizacije među povratnicima koji su smešteni u zatvorski sistem?
- Koliko su delotvorni i održivi krivičnopravni pristupi razrešenja i deradikalizacije?
- Kako se razlikuju krivičnopravni odgovori u zemljama Zapadnog Balkana za one koji se vraćaju iz Iraka i Sirije i one koji se vraćaju iz Ukrajine?

O RESOLVE seriji Radne grupe za grafikovanje prioriteta istraživanja

Cilj Radne grupe RESOLVE za grafikovanje prioriteta istraživanja jeste da olakša razvoj tematskih, odnosno geografski specifičnih prioriteta za istraživanja o nasilnom ekstremizmu, na osnovu znanja i stručnosti regionalnih stručnjaka, istraživača i praktičara iz oblasti sprečavanja i suzbijanja nasilnog ekstremizma.

RESOLVE želi da se zahvali učesnicima radne grupe, kao i Forumu MNE, Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë (KCSS) i International Republican Institute (IRI), na učešću, stručnosti, pregledu i podršci. RESOLVE takođe želi da se zahvali U.S. Department of State's Bureau for Conflict and Stabilization Operations na izdašnom finansiranju ovog Trenutnog stanja prioriteta, radnim grupama koje su ga izveštavale, kao i Istraživačkoj inicijativi RESOLVE za Zapadni Balkan.

Trenutno stanje prioriteta istraživanja programa RESOLVE saopšteno je od strane učesnika radne grupe, a odražava uvide, stručnost i stavove samih učesnika. Stavovi izneti u ovoj publikaciji nužno ne odražavaju stavove Mreže RESOLVE (RESOLVE Network), Instituta za mir SAD (U.S. Institute of Peace) ili bilo kog tela američke vlade.

Objavljeno u oktobru 2020. godine.

RESOLVE NETWORK

better research • informed practice • improved policy on violent extremism •

www.resolvenet.org

RESOLVE je smešten u institutu Institutu za mir SAD (U.S. Institute of Peace) i nadovezuje se na njegovo višedecenijsko nasleđe po pitanju dubokog angažovanja u zajednicama pogođenim sukobima.

**UNITED STATES
INSTITUTE OF PEACE**
Making Peace Possible